

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland, Jaargang 18

2 ● 2019

Huismussen

in de Zaanstreek

● Huismusvrouwje met jong. Foto: Jan Stok

Tussen 2013 en 2017 is onderzocht hoe het gaat met de huismussen in de Zaanstreek. Na vijf jaar onderzoek wordt de balans opgemaakt.

Aanleiding

Begin 2013 is de werkgroep stadsvogels van de Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek' opgericht. Met vijf enthousiaste natuurliefhebbers werden verschillende plannen bedacht die de vogelstand in de stedelijke omgeving moesten gaan vergroten. Eén van de belangrijkste conclusies was dat je alleen iets zinnigs kunt doen als je weet hoe het met een bepaalde soort gaat. De landelijke trend van de meeste stadsvogels was negatief en wij wilden weten hoe het met de stadsvogels in de Zaanstreek gesteld is. Het

onderzoeksgebied betreft Zaandam en alle dorpskernen van de gemeente Zaanstad. Wij kozen voor het tellen van de huismus omdat deze soort op de Rode Lijst staat. Het doel was de populaties in kaart te brengen om zo te ontdekken op welke plekken de huismussen graag zijn. Er was al bekend dat bepaalde populaties geïsoleerd leven en zeer locatietrouw zijn. Met bepaalde ingrepen, die het leefgebied van de huismus ten goede komen, kunnen dan in overleg met de gemeente verbindingzones tussen populaties worden gecreëerd. Dit om te

voorkomen dat deze geïsoleerde populaties uitsterven.

Werkwijze

Het was gelukkig niet nodig om het wiel opnieuw uit te vinden. In Amersfoort was al eerder op grote schaal door vrijwilligers de musenstand in beeld gebracht. Daar was een handleiding gemaakt die met een paar kleine aanpassingen ook door ons gebruikt kon worden (Vogelwacht Utrecht, 2013). Iedereen kreeg de opdracht om de eerste weken van april, bij voorkeur rond 1 à 2 uur na zonsopkomst, de zingende mannetjes te tellen. Hiermee ontstaat een beeld van het aantal broedparen. Alle tellers zijn de wijken twee keer rondgefietst om een goed beeld te krijgen. Daarnaast

● Huisemusman in de Russische buurt Zaandam. Foto: Arjan van Poecke.

hebben we alle tellers ook gevraagd om goed te kijken naar de omgeving waar de huismussen voorkomen en bijzondere of opvallende zaken te noteren.

Er was veel animo om te tellen. Bij de start in 2013 waren direct achttien tellers bereid om te helpen. In de jaren erna kwamen er zelfs

zijn of haar eigen buurt. Veel tellers lieten weten veel plezier te beleven aan de fietstochtjes door de wijk. Ook kreeg iedereen meer oog voor de huismussen in de buurt. Zo waren er bij teller Flip Valk in het begin van het project nog maar enkele huismussen in zijn buurt aanwezig. Doordat hij is gaan bijvoeren is de

eerder bent geweest”, “Onderweg ook enthousiaste mensen gesproken die nog wel plekken wisten waar huismussen zitten”, “Ik hoor ze meer dan ik ze zie”.

Resultaten

Na vijf jaar tellen is het mogelijk een balans op te maken. Voor een groot aantal van de 26 wijken is het gelukt om vier jaar of langer dezelfde teller te behouden. Dit blijkt achteraf enorm belangrijk want in de wijken waar gedurende de jaren de tellers zijn gewisseld is duidelijk een groot verschil in resultaten waarneembaar. De afwijkingen zijn zo groot, dat deze gegevens niet gebruikt worden in deze beschouwing. Uiteindelijk zijn 15 van de 26 wijken door dezelfde mensen

De Zaanstreek werd opgeknapt in 26 delen die ongeveer vergelijkbaar in omvang waren. Iedereen telde zoveel mogelijk in zijn of haar eigen buurt.

nog tellers bij waardoor we in het laatste jaar de gehele Zaanstreek konden tellen. De Zaanstreek werd opgeknapt in 26 delen die ongeveer vergelijkbaar in omvang waren. Iedereen telde zoveel mogelijk in

populatie in de vijf jaar langzaam uitgebreid en leeft er inmiddels al weer een aardig groepje rond zijn woning. Enkele andere leuke reacties van de tellers: “Je komt op plaatsen in de buurt waar je nooit

● Walhalla voor de huismus. Foto: Arjan van Poecke.

geteld. Deze vijftien wijken geven een mooi beeld van de populaties in verschillende wijktypen. In dit artikel wordt ingegaan op de trends van drie verschillende gebieden: landelijk gebied, naoorlogse en vooroorlogse wijken.

● Huismus in klimop.
Foto: Arjan van Poecke.

Landelijk gebied

In de landelijk gelegen gedeelten van de Zaanstreek (zie figuur) is een opgaande lijn waarneembaar. Overal waar het bebouwde oppervlak beperkt is en veel ruimte is rond de woningen lijkt het de huismussen voor de wind te gaan: tussen 2013 en 2017 is er een toename van het aantal te zien. Dit zien we ook duidelijk terug in de

ving (zie figuur) met uitzondering van de stadsranden. De situatie is zelfs zorgwekkend te noemen. In wijken als Oud Koog (Koog aan de Zaan), de Waddenbuurt (Zaandam), Kogerveld (Zaandam), de Burgemeestersbuurt (Zaandam) en Poelenburg (Zaandam) is duidelijk een neerwaartse spiraal waarneembaar. De landelijke afname van de biodiversiteit in onze leefomgeving lijkt

In naoorlogse wijken zijn populaties vaak al geïsoleerd van de 'buitenwereld'.

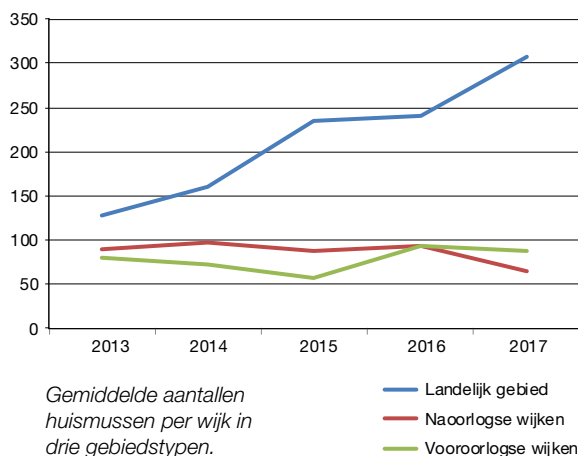
randen van het stedelijke gebied, grenzend aan het landelijke gebied. Voorbeelden zijn de buitenranden van Westerwatering (Zaandam), Westerkoog (Koog aan de Zaan) en het Kalf (Zaandam). Daar zijn grote populaties te vinden die goed gedijen.

Naoorlogse wijken

Minder goed gaat het in de naoorlogse wijken in de stedelijke omge-

de huismussen in deze gebieden zwaar te treffen. In de vijf jaar dat de mussen zijn geteld is er door de tellers ook nader onderzoek gedaan naar de overgebleven huismussen in juist deze gebieden. Hieruit werd duidelijk dat deze populaties vaak al geïsoleerd zijn van de 'buitenwereld'. En als er dan echt werd ingezoomd op de locatie blijkt dat er vaak één of enkele huishoudens zijn die de huismussen op deze

● Huismuis op schoorsteen. Foto: Arjan van Poecke.

plekken een handje helpen door bij te voeren. Ook is er vaak een grote boom of struik aanwezig waarin de huismussen kunnen vluchten.

Vooroorlogse wijken

Er lijkt geen duidelijke toe- of afname waarneembaar in de stedelijke vooroorlogse wijken in de Zaanstreek (zie figuur). Bij nadere bestudering van de plekken waar de populaties zich bevinden is hiervoor wel een verklaring te geven. In de eerste plaats bieden vooroorlogse woningen nog voldoende nestgelegenheid. Bij de moderne bouwmethoden is weinig ruimte meer voor huisbroeders als huismussen, gierzwaluwen en spreeuwen. Alle relevante populaties huismussen in de vooroorlogse wijken zoals in de Havenbuurt en de Russische buurt in Zaandam bevinden zich in de nabijheid van stadsparken, aan de rand van stedelijk gebied of in de nabijheid van volkstuinen.

Conclusie

In de naoorlogse wijken en de wijken midden in de stad waar weinig groen te vinden is dreigen de huismussen te verdwijnen. Deze wijken kenmerken zich door veel verharding, veel parkeerplaatsen en weinig groen. Op enkele locaties is nog een geïsoleerde populatie aanwezig die door bijvoeren in stand wordt gehouden. Ook is hier vaak nog wel groen aanwezig waarin de

huismussen kunnen vluchten. Wanneer de mensen die de huismussen bijvoeren verhuizen, nieuwe huiseigenaren het 'vluchtgroen' verwijderen of een belangrijke broedlocatie (woning) wordt aangepast verdwijnt de populatie. Slecht nieuws dus voor de huismussen in de stad. De huismussen in oude wijken langs stadsparken, de rand van een stad, een volkstuin of begraafplaats hebben betere vooruitzichten. Hier blijven de aantallen in ieder geval stabiel. Wel is het zaak dat de populaties met elkaar verbonden blijven. Gelukkig lijkt er ook landelijk een besef te ontstaan dat de biodiversiteit in onze stedelijke omgeving omhoog moet. Met de initiatieven rond natuurinclusief bouwen, aanpassingen aan het maaibeeld en aanleg van bloemrijke zones lijkt een kentering aanstaande. Hiermee is hopelijk ook de toekomst van deze groep verzekerd.

Over het landelijke gebied van de gemeente Zaanstad (Westzaan, Assendelft, Knollendam, Wormer, Krommeniedijk en Neck) hoeven we ons voorlopig geen zorgen te maken. Hier is zelfs een toename te zien.

Het bepalen van het totale aantal huismussen in de Zaanstreek is vanwege de afwijking in de manier van tellen door de verschillende tellers niet in beschouwing genomen. In wijken waar gedurende de vijf jaar door verschillende mensen

is geteld, is een groot verschil in resultaat waarneembaar. Bij de telling in Amsterdam in 2006 en 2014 is het totale aantal huismussen wel bepaald (Kocks *et al.*, 2017). Hier is een grote onzekerheidsfactor meegenomen.

Om tot een mooie afronding van dit onderzoek te komen zou de telling in 2022 herhaald moeten worden. Er is dan een telling van vijf achtereenvolgende jaren en een telling van vijf jaar daarna. Daarmee kunnen de conclusies uit dit artikel worden getoetst en ook worden vergeleken met de resultaten uit andere steden zoals Amersfoort en Amsterdam.

Arjan van Poecke
vpoecke@gmail.com

Literatuur

- KOCKS, M., D. FUNDERBURCK, B. LOUISSE, L. BETJES & K. DE JONG, 2017. Toename van de huismus in Amsterdam. Tussen Duin & Dijk 16(3): 12-15.
- KOOIJMANS, J.L., 2009. Stadsvogels. Vogelbescherming Nederland, Tirion Natuur.
- KOOIJMANS, J.L., 2014. Stadsvogels in hun domein. Vogelbescherming Nederland.
- PLAS-HAARSMA, M. VAN DER, 2009. De huismus.
- VOGELWACHT UTRECHT, 2013. Handleiding Mus op de fiets.